

**Notes per a una història del Ball
de Bastons de Montblanc
(segles XIX-XX)**

Josep-Pau Jàvega i Bulló

• • • • • • • • • •

Notes per a una història del Ball de Bastons de Montblanc (segles XIX-XX)

Josep-Pau Jàvega i Bulló

Introducció.

Fins ara, ningú havia intentat fer una història documentada del Ball de Bastons de Montblanc. D'entrada s'ha de ressenyar que poc s'ha escrit del Ball de Bastons i que és molta la dificultat per seguir una cronologia i un relat més o menys documentat, doncs, són molt poques les fonts d'informació.

Parlar del Ball de Bastons a Montblanc és com parlar dels castells a Valls. És una cosa que és porta a la sang, però escriure la seva història és difícil, en no restar gaires testimonis escrits d'aquest folklore montblanquí fins a final del segle XIX.

En general, el Ball de Bastons fins ben entrat el segle XX fou un folklore menor, de complement, al seu davant hi ha el Gegants, els Torraires, els balls de Serrallonga i de Sant Isidre, dels quals sí que en trobem abundant documentació. Sembla ser que el Ball de Bastons no era una secció de cap entitat política o cultural, ni una formació estable, sinó que era simplement una colla d'amics que es trobaven per una determinada festa o esdeveniment, i picaven els balls amb finalitats purament econòmiques. Fins a mitjans del segle XX no es té constància d'una formació estable i vinculada a associacions o entitats.

Que el Ball de Bastons a Montblanc és molt antic ho podem afirmar en el fet que Joan Amades es traslladà expressament a Montblanc per recollir les tonades i les músiques d'aquest ball pel seu arxiu, fet que demostra que el gran folklorista català va agafar com a referència el Ball de Bastons de la nostra vila.

La tradició oral

Com en d'altres casos de grups tradicionals, no podem anar més enllà en el temps del que podem llegir en documents, no obstant sempre hi ha la tradició oral que conserva en el record fets que potser mai passaren o bé que s'han magnificat. Fidels al que conta la veu popular sobre l'origen del Ball de Bastons de Montblanc, creiem que podem situar les primeres manifestacions bastoneres pels vols del segle XVI.

És té notícia d'una actuació del Ball de Bastons de Montblanc durant la festa de Corpus a Barcelona l'any 1734.¹

Al segle XIX, concretament l'any 1864, es té constància d'una actuació a la vila ducal que va ser presenciada pel militar Joan Prim i Prats (Reus 1814-Madrid 1870), la veu popular recorda que després de presenciar l'actuació montblanquina va adreçar personalment paraules d'encoratjament a la colla. Josep Maria Poblet Guarro en el llibre *La meva terra*, ens diu que el 1872 el grup va actuar en una visita del rei d'Espanya, Amadeu I de Savoia.

Segle XIX

La primera documentació escrita que hem pogut trobar és una crònica del *Diario de Tarragona* del dia 11 de maig de 1864², on parla de la Festa Major de Montblanc, concretament esmenta que hi haurà entre altres danses la dels tradicionals bastonets.³

A l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà es conserva un document interessant, localitzat dins de la sèrie de correspondència de l'Ajuntament de Montblanc de l'any 1872 trobem una llista amb noms que possiblement corresponen als components del Ball de bastonets, sembla que hi ha tres colles registrades com a números 1, 2 i 3. No sabem per què l'Ajuntament va registrar els components de les tres colles però ens aporta els noms dels primers bastoners que tenim constància escrita, són els següents:

<i>Colla núm. 1^a</i>	<i>Colla núm. 2</i>	<i>Colla núm. 3</i>
Josep Pallas	Maties Cartanyà	Eloi Dalmau
Joan Francesc Sendrós	Antoni Cases	Jaume Ferran
Maties Farrer	Bonaventura Soler	Isidre Barril
Joan Aixelà	Josep Cartanyà	Francesc Abellà
Joan-Francesc Dalmau	Josep Cases	Francesc Aiguat
Pere Folc	Francisco Roset	Pere Grinyó
Pere Porta	Josep Porta	Josep Esplugues
Josep Roselló	Ramon Serra	Manuel Vinyes. ⁵

Si mirem la relació observem que cada colla té vuit bastoners, cosa que ens fa pensar que actuaven sense música, és a dir sense flautista. La formació tradicional era de vuit bastoners i un flautista. Una de les coses que hem de recordar és que fins els anys setanta del segle XX el concepte de *colla*, no tenia el mateix sentit que té actualment. Les *colles* de Ball de bastons a Montblanc foren fins l'any 1964 com un grup d'amics sense adscripció institucional i que actuaven pel seu compte per tal de recollir diners després de l'actuació. Era habitual que els bastoners anessin per les cases tot dient: «Què hi ha res pel Ball de Bastons?». És lògic que moltes vegades s'actués sense flauta, ja que picar en podien aprendre amb més o menys temps, però

de música i a més tocar l'instrument, poca gent ho podia fer. Les colles que picaren els anys 1950-60, ho feren moltes vegades sense música.⁶ Hem d'entendre doncs el concepte colla com un grup d'amics que es trobaven uns dies abans de la festa major i per treure uns diners feien el ball de bastons. També hem de notar que fins ben entrat el segle XX s'anomenen *ball de bastonets*.

El diari tarragoní *La Opinión* del dia 31 de maig de 1876 escriu sobre la Festa Major de Montblanc i en la crònica sobre la processó que se celebrà en honor de Sant Maties: «Asistía el Ayuntamiento en corporación que regresó a la casa capitular, precedido por los gigantes, enanos, timbaleros y danzas de «xiquets de Valls, «baile de Serrallonga y de bastonets, haciendo estos últimos con inimitable destreza las innumerables combinaciones de sus juegos tradicionales»⁷. Aquesta és la primera referència a la premsa sobre la habilitat que diferencia el Ball de Bastons de Montblanc en relació a la resta de balls de bastons de Catalunya.

En el dietari personal de Josep Roselló Pomés, trobem escrit en les pàgines que anomenà «Notes de lo que pase en lo temps», que el dia 28 de setembre de 1876 amb motiu de la festivitats de Sant Miquel, visità Montblanc el Senyor Arquebisbe de Tarragona i comenta que es va fer molta festa i que «per lo barri es va fer ball de bastonets»⁸

Com ja hem esmentat, la documentació és escassa i es limita a fer referència de les actuacions durant la Festa Major i a la processó de Corpus.

Segle XX

1900-1936

El 21 de juny de l'any 1903 va visitar la nostra vila el carlí Vázquez Mella, com a curiositat hem de dir «que el varen anar a rebre a l'estació molta gent, torraires, banda de música i una colla de ball de bastonets»⁹

Durant la Festa Major de l'any 1904, el Ball de bastons es va posar a actuar a la sortida de missa al final del carrer Hortolans, just a l'entrada de la plaça provocant un «embotellament» de la música i de les autoritats que van haver d'esperar que acabés la picada per tornar a la casa de la vila.¹⁰

Durant els anys següents trobem referències d'actuacions en els programes de Festa Major i cròniques de processons de Corpus i actuacions a barris. Són notes curtes sense explicacions: «hi va haver ball de bastonets» sense més explicacions.

De 1907 al 1911 possiblement no hi va haver cap colla ja que trobem un buit a nivell documental tant a nivell de premsa com arxivísticament.

Es curiós un article firmat per P. al setmanari *La Conca de Barberà* que parla sobre l'arrelament de la sardana a Montblanc i es diu que: «¡Costarà tant d'avesar a contar y repartir tot ballant y com a diversió a la gent qui s'esplau en torres i ball de bastonets!».¹¹

A partir de l'any 1911 el Ball de Bastons s'inclou dins del seguici popular, és a dir que cada cop que l'Ajuntament sortia en comitiva per la Festa Major i per Corpus ho fa acompanyat pels gegants i nans, música i el Ball de bastons. Sembla que des de començaments del segle XX les colles de bastonets comencen a identificar-se com a una mostra d'identitat pròpia de Montblanc i a ser reconegudes com a tals. Aquell any 1911 n'hi havia dues colles, acompanyaren l'Ajuntament en tots els actes, inclosa la processó fins al Santuari de la Mare de Déu de la Serra. La crònica d'aquell any diu:» y les dues colles de balls de bastonets picant com no's veu sovint, de tant exactes y acompasats»¹²

A la processó de Corpus de l'any 1912 és de remarcar que hi participen tres colles «*que ho feien rebé y una de gralls que val a dirho fan anyorar l'antich espinquet de la vella i típica gralla*»¹³ És en aquest any que tenim constància documental de la primera sortida fora de Montblanc, concretament a Tortosa. Se'n fa ressò *La Gazeta de Conca*: «una de les colles de bastonets dimarts eixí cap a Tortosa, contractada pera picar-hi ballades en un teatre d'aquesta ciutat. Van vuit bastoners, un de repuesto y'l flauter»¹⁴

De l'any 1914 al 1917 l'activitat bastonera es redueix a les sortides per la Festa Major, la processó de Corpus i alguna actuació a les festes dels barris.

De 1919 al 1921 sembla que no hi hagué cap colla. En aquesta època el folklore començà a apagar-se i només es movia per interessos econòmics. No tenim notícies d'actuacions a Montblanc, però sí de dues sortides amb clar objectiu pecuniari: el 17 de juliol de 1921 a Vilaverd, on la colla s'hi està dos dies, i el 22 de gener a les Festes Decennals a Valls on se'ns diu que «invitada una colla de ball de bastonets d'aquesta vila per anar a les Festes de la Candela de Valls, promentent a quiscún bastoner 50 pts. i gastos pagats, el Sindicat únic que tenim aquí s'oposa a que hi vagi, alegant que ell te'l boicot declarat a totes les festes populars»¹⁵, però sabem que aquella colla va anar a Valls cobrant i amb els gastos pagats.¹⁶

A partir del 1921, per causa de la repressió de la Dictadura del general Primo de Rivera, el Ball de bastons desapareix. Aquest temps relativament llarg sense bastoners implica un canvi en el concepte de colla. A partir de 1927 les colles que sorgiran ja no seran autònomes, sinó que formaran part d'entitats montblanquines, com és ara el Foment, el Centre Català o l'Orfeó Montblanquí.

Cal ressenyar en la visita a la vila del folklorista Joan Amades, el dia 5 de març de 1927 amb l'objectiu de recollir les músiques del ball de bastons de Montblanc. L'acompanyava el senyor Tomàs, professor de l'Orfeó Català, i els atengueren a la seu de l'Orfeó Montblanquí. Amades comentà que les tonades del Ball de bastons de Montblanc prenién un aire i una fortalesa única entre els de la resta de Catalunya. Es va endur totes les seves melodies.¹⁷

Components del Ball de Bastons l'any 1927: d'esquerra a dreta, drets: Ramon Roca, cap de colla (a. Ros del Tano), Gumersind Maseras, flauta. Bastoners: Llorenç Tarragó (a. Rocallaura), Tomàs Sanahuja (a. Güins), Josep Blavi (a. Pep Victo), Pau Torruella (a. Llebre), Josep Domingo (a. Marcó), Carles Artigues, Ramon Solé (a. Mian) i Sebastià Civit (a. Sivilles)

Durant la Festa Major de l'any 1927 el Ball de Bastons va actuar amb flabiol¹⁸, fet inusual ja que des de sempre a Montblanc s'ha emprat com instrument musical la flauta de sis forats.

Un dels fets més importants d'aquesta època, és sens dubte l'actuació que la colla de Ball de bastons del Cor El Pensament¹⁹ va fer a València el 5 i 6 de juny de 1927. El motiu fou una trobada de Cors de Clavé a aquella ciutat. El Cor El Pensament junt amb la colla de Ball de Bastons formada per coristes sortiren el matí del dia 5 de Montblanc amb tren fins a Tarragona on embarcaren al vaixell *Cabo Huertas*, que els portà fins a València. En la recepció que es féu a l'Ajuntament d'aquella ciutat als cors participants es presentà el Ball de Bastons «picant uns quans des nostres balls populars, quedant tots marevellats de la seva execució». A la nit tingué lloc el Festival de corals a la plaça de braus de València, en un intermedí tornà a actuar el Ball de Bastons que s'endugué grans ovacions. La crònica del diari *El Pueblo de Valencia* del dia 7 de juny diu: «*Produjo gran efecto, aquí siempre gustan mucho, el típico ball de bastons, ejecutado por los de Montblanc, a los que el público acojió con grandes aplausos*»²⁰. De tornada cap a Tarragona a bord del mateix vaixell, el *Cabo Huertas*, el Ball de Bastons picà alguns balls en honor del capità i de la tripulació, que quedaren bocabadats amb les

passades dels bastoners o «ballaors» com els hi van dir. Tant impressionat quedà el capità que corresponent a la gentilesa que havien tingut els bastoners els va invitar a un excel·lent vermut.²¹

Esperonada per l'èxit, aquesta colla va actuar per la processó de Corpus de l'any 1927 i féu dues sortides a Santa Coloma de Queralt (27 d'agost de 1927) i a Reus (15 d'octubre de 1927). Actuà també per la Festa Major de 1928. Després s'obre un altre període sense manifestacions bastoneres destacables. Només remarcar que el Centre Català va participar al IV Aplec Excursionista de les Comarques Tarragonines celebrat a Poblet el 18 de maig de 1930, on membres del Centre picaren alguns balls. Fet que demostra que durant aquesta època les colles sorgien dins d'entitats més àmplies.²²

Picant a l'era darrera de Santa Maria l'any 1929. Vestits fets especials per anar a Madrid. (Foto arxiu Ball de Bastons)

És dins l'Orfeó Montblanquí on, arrel de la invitació que es rep a començaments de 1929 des del Casal Català de Madrid per participar en els actes en honor de Mn. Jacint Verdaguer on es crea una colla que va fer-se fer vestits especials per l'ocasió, es posaren barretina i calça curta, deixant els típics pantalons blancs. No sabem però si la sortida tingué lloc, ja que no hi han cròniques al respecte, cosa que fa sospitar que la sortida a Madrid es va quedar en paper mullat.²³

Al Balcó de Cal *Marcelino* (Actual Casa Desclergue) Festa Major de l'any 1932. Fons Ajuntament de Montblanc. (Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà)

De 1930 al 1934 no hi ha Ball de Bastons i a més es perden altres manifestacions folklòriques, fins el punt que en un article a *Aires de la Conca* firmat per un tal P. es parla de la pèrdua dels Torraires, del Ball de Serrallonga i del Ball de Sant Isidre, diu que encara el Ball de Bastons que de tant en tant se'n pot veure alguna mostra.

L'any 1934, en plena II República, durant la Festa Major l'Ajuntament no s'anava a missa, però al sortir de l'església de manera inesperada i espontània un grup de joves «entusiastes» feren alguns balls a la Plaça Major.

L'any 1935 ve marcat per una frenètica activitat de la colla formada per Gumersind Maseres Bertran, primera colla amb un cap conegut i que actuà com a tal. La colla estava formada per membres del Cor *El Pensament*. Aquesta colla durant l'any 1935 sortí a la processó de Corpus i per la Festa Major de Montblanc. El 16 de juny de 1935 participà en un concurs de colles de bastoners que tingué lloc al Poble Espanyol de Barcelona, com a colla invitada sota el patronatge artístic de la Junta de Museus de Catalunya que organitzà en aquell recinte la Primera Festa Major del Penedès. A les sis de la tarda a la plaça Major del Poble Espanyol, es va celebrar un gran concurs de balls de bastons, amb les colles de Gelida, Masquefa, Llorenç del Penedès, Sant

Centre d'Estudis de la Conca de Barberà

Pere de Ribes, Sant Pere de Riudebitlles, Sitges i Vilafranca del Penedès, la colla de Montblanc hi va participar com a convidada, classificant-se en tercer lloc. Aquesta sortida va fer que els dies 29, 30 i 31 d'agost del mateix any, la colla participés a la Festa Major de Vilafranca del Penedès. El 13 de setembre es traslladà a Vallmoll i finalment el 25 d'abril de 1936 féu una nova actuació al Poble Espanyol de Barcelona amb motiu de la celebració del III Congrés de Musicologia. Aquesta actuació tingué gran ressonància a la Conca de Barberà, ja que va ser transmesa per Ràdio Barcelona.²⁴

1939–1964

El període de la Guerra Civil marcà un parèntesi en l'activitat bastonera, però immediatament acabada, el règim franquista, en l'intent per mostrar normalitat va intentar promoure activitats folklòriques, entre les quals el Ball de Bastons, i, per la Festa Major del mateix any 1939 trobem una colla que surt sota el patrocini del *Frente de Juventudes* i amb les lletres *O. J.* al pit. El cap de colla fou Josep Bulló Obrador, conegut com el Bolet de l'Aigua, que ho va deixar el 1943 a mans de Joan Blavi Roselló (alies *Petardo*).

Festa Major de l'any 1939. Drets d'esquerra a dreta: Joan Gay, Ramon Palau (a. Gallardo), Joan Pallisó, un senyor no bastoner, Josep Bulló, cap de colla (a. Bolet de l'Aigua), Joan Cartaà, Ramon Foguet, Frederic Griñó (a. Pasqualé) i Ramon Ollé. Asseuts: no identificat (Joan Porta, flautista?), Lluís Llord (a. Pivert), Anton Folch (a. Pastarada), Ramon Abellà (a. Escarmant). Maties Vives i Josep Sanahuja (a. Torrat)

Es fa difícil de seguir una cronologia durant els anys de postguerra a causa de la manca de premsa local.

El període 1940 a 1964 estarà marcat per la dualitat del *Frente de Juventudes* i el el Casal Montblanquí, és a dir per la persistència del règim en enquadrar el Ball de Bastons dins la OJE (*Organización Juvenil Española*) i la presència del Ball de Bastons dins de la secció folklòrica del Casal Montblanquí.

Durant aquest període constatem el joc polític que comportà el Ball de Bastons: l'Ajuntament llogava el Ball de Bastons de la OJE per les festes locals, així quedava bé davant les autoritats provincials i la OJE a la seva vegada demostrava el seu arrelament entre el jovent de la vila, la veritat però és que dels bastoners d'aquelles colles pocs s'afiliaren a la Falange, aprofitaven l'ocasió per picar, i la OJE els hi proporcionava el vestit, les sortides pagades, algun dinar i probablement alguns diners.

Colla any 1948. D'esquerra a dreta: Joan Sabidó, Ramon Sanahuja, Anton Porta, Joan Porta, Frederic Griñó, Maties Bertran, Joaquim Foguet, Salvador Solé i Ramon Foguet
(Fons Vicens Baldrich. Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà)

Oposats al règim dictatorial trobem el Ball de Bastons de la secció folklòrica del Casal Montblanquí, formada al 1948 que només actuaria en ocasions assenyalades i de tendència més catalanista.

Aquest període, doncs, està marcat per la dualitat dels bastoners que són del Casal i els que són de la OJE, o fins i tot els que són en ambdós llocs a la vegada, que seran la majoria.

Així, el dia deu de setembre de 1948 es fa la presentació del Ball de Bastons del Casal, que actua acompanyat de la Cobla Espanya i estrena «La Dansa» de Vilasauba, composta per Josep M. Maseras. El cap de colla era Ramon Roca, conegut com el Ros del Tano.

Durant aquells anys no hi hagué cap més colla que la del Casal, per això els responsables polítics es queixen públicament del fet que no hi hagi Ball de Bastons a les festes locals. En un article aparegut al *Boletín Montblanch* de l'1 de maig de 1950 amb el títol «El Sabor Local» podem llegir «*que se fomente entre la población escolar de nuestra villa el popular ball de bastons*».²⁵

El dia de Pasqua de l'any 1950 s'inaugurà l'edifici del Casal Montblanquí i hi torna a actuar el Ball de Bastons acompanyat per la Cobla Espanya, sota la direcció de Josep M. Maseras. El cap de colla era Anton Moix Cartaña, que serà cap de colla del Ball de Bastons del Casal fins la seva desaparició l'any 1958. Aquesta colla participà en la processó de Corpus d'aquell any, notícia recollida pel *Diario Español* de Tarragona amb aquestes paraules: «*Nueva colla de Ball de Bastons, ¿Bien por los nuevos bastoners, que no desmayen nunca en su juvenil empuje por continuar u propagar danza tan típica*».

El 14 de maig la secció folklòrica del Casal, formada per unes 150 persones, és a dir, l'Orfeó, l'esbart dansaire i el Ball de bastons, es traslladen a Lleida per celebrar les festes extraordinàries en honor a Sant Anastasi. L'actuació es féu al Frontó de Lleida, amb la presència de les autoritats provincials i de Conrad Bayer que es traslladà expressament des de Barcelona per assistir a l'esdeveniment.²⁶

Mentrestant, a la Falange es formà una colla que sortí per la Festa Major i que segurament varen cobrar per l'actuació, ja que els bastoners del Casal es negaven a sortir al Festival Folklòric de la Festa Major per motius econòmics, cosa que fa pensar que hi havia bastoners que picaven als dos llocs. Aquest fou el motiu que el Ball de Bastons del Casal restés en un segon pla.

Les actuacions del Ball de Bastons de la OJE se succeeixen, els trobem a les festes majors i a les processons de Corpus dels anys 1951-1955. En una concentració de gegants a Barcelona el dia de la Mare de Déu de la Mercè de 1952. El 26 de setembre de 1954 a l'Aplec de setembre a Sant Magí de la Brufaganya, el Ball de Bastons va actuar amb l'esquadra d'harmòniques «*Centuria Cristobal Colón*». El 29 de setembre a la III Fira de Mostres de Reus.

Davant d'aquesta activitat del Ball de Bastons del *Frente de Juventudes*, el Casal Montblanquí es va replantejar la formació de nou del Ball de Bastons i el dia de Pasqua de 1955 van actuar de nou a la terrassa de l'entitat.²⁷

Actuació del Ball de bastons a l'envelat del Casal. Festa Major 1955.
Fons: Ajuntament de Montblanc. (Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà)

El dia 29 d'abril de 1955 el cardenal i Arquebisbe de Tarragona, Benjamín de Arriba y Castro, fa una visita pastoral a Montblanc. És de ressenyar la gran festa que es va fer; ja en el pont de la Fusta l'esperaren joves amb motos que van acompanyar el seu automòbil fins a la actual Plaça Francesc Macià, allí l'esperaven totes les autoritats, amb gegants, nans i Ball de Bastons. Formaren una comitiva que per damunt d'artístiques catifes de flors, es dirigí a Santa Maria, on el cardenal va oficiar missa i va confirmar a 370 nens i nenes. A la sortida es traslladà a l'ajuntament on des del balcó, com si es tractés de la festa major, va veure les actuacions dels gegants, nans i del Ball de Bastons.²⁸

L'any 1955 per primera vegada trobem documentades dues colles oficials la del *Frente de Juventudes* i la del Casal Montblanquí. Per la Festa Major la colla del *Frente de Juventudes* participa el dia vuit de setembre a la anada i tornada de missa i a la processó i la del Casal actua al festival folklòric que es fa a l'envelat el dia nou a la tarda.²⁹

És en aquesta època el cap de colla, Joan Blavi, es traslladà a viure a Barcelona. No pot oblidar el seu Ball de Bastons i aconsegueix que l'Esbart Dansaire de Gràcia incorpori dins del seu repertori balls del Ball de Bastons de Montblanc. És per aquest motiu que dotze dansaires de l'esbart de Gràcia es traslladen a Montblanc el dia 27 d'octubre de 1955 acompanyats per Joan

Comas i Vicens, director general de la Fundació Esbarts de Catalunya, i al Casal aprenen tres balls: la Marxa Vella, els Eскурçons i el Perico. En Comas a l'acabar la diada comentà: «El Ball de Bastons de Montblanc és el millor de Catalunya».

El dia 10 de febrer de 1956 al teatre CAPSA de Barcelona es presenten els «Ballets de Catalunya» amb la presència del Ball de Bastons del Casal Montblanquí i de l'Esbart Dansaire de Gràcia que pica els balls apresos a Montblanc que tenen com a cap de colla a Joan Blavi.³⁰ Des de llavors i fins els nostres dies l'Esbart de Gràcia ha mantingut en el seu repertori els balls que formen part del nostre Ball de Bastons amb tanta perfecció i fidelitat que un bastoner de Montblanc es podria posar a picar a la colla de Gràcia sense cap problema.

La colla de Casal tornà a actuar el dia de Pasqua florida de 1956 al festival folklòric al Casal³¹ i l'endemà dilluns de Pasqua al monestir de Poblet en el marc de l'Aplec de Joventut³²

Durant les Festes del 50è aniversari de la Coronació de La Mare de Déu de la Serra l'any 1956, no trobem la presència del Ball de Bastons als programes, només hi ha una ressenya de la participació el dia 11 de setembre d'un ball de bastons de la «vila» (*Frente de Juventudes?*) dins la representació al Teatre Principal de l'Auca del Senyor Esteve de Santiago Rusinyol i de la presència del Ball de Bastons del Casal al Festival folklòric el mateix dia 11 de setembre.³³

A partir d'aquesta data no sabem què va passar, potser la manca de caps de colla, la falta de pressuposts... fos pel que fos, el Ball de Bastons deixà d'existir durant gairebé quatre anys.

L'any 1960 es torna a reprendre l'activitat bastonera fruit de l'esforç dels propis ex-bastoners que formen una colla d'arreplegats, és a dir, dels quals van quedar de les colles del *Frente de Juventudes* i del Casal, els quals emprenen l'activitat sense cap de colla i sortint quan l'Ajuntament els reclama. Així el dia de Corpus surten a la processó fet que impressionà al cronista del *Boletín Montblanc*, que escriu: «*Saliendo los gigantes, cabezudos y después de algunos años sin hacerlo, pudimos ver al ball de bastons, que con este motivo dió varias representaciones, muy celebradas y admiradas por el vecindario*»³⁴

Durant els anys següents les actuacions són esporàdiques: Festa Major de 1960, 1961 i 1963. Actuació el dia 26 d'octubre de 1960 a la IV Fira de Mostres de Reus. Actuació durant la Festa de Sant Maties de l'any 1961³⁵ on el Ball de Bastons acompanyà a les autoritats a la inauguració de l'Avinguda de Nostra Senyora de Montserrat. «*Primera de las calles junto al actual campo de deportes*»³⁶

És de ressenyar l'actuació nocturna que tingué lloc a la mitja part d'un partit de futbol a benefici de les instal·lacions de la Plaça de Catalunya que tingué lloc el dia 15 d'agost de 1961, a la mateixa plaça de Catalunya, habilitada com a camp de futbol, entre «*un potente combinado de la Conca y el C.F. Montblanc*».³⁷

1964

Renaixement

A començaments de l'any 1964 dins de la programació dels *XXV Años de Paz* del règim franquista, i dins de l'església catòlica, concretament en la secció de l'Acció Catòlica, es gesta un acte de tipus catalanista camuflat, el I Aplec de *las Juventudes Agrícolas y Rurales Católicas*. Davant d'aquesta iniciativa hi havia el vicari de Montblanc Mn. Magí Sabaté qui va convocar a la seu d'Acció Catòlica una reunió de tots els pobles de l'Arxidiòcesi per tal de poder muntar un acte que representés una reivindicació catalanista, si més no folklòrica. Els representants en aquesta reunió per part dels montblanquins eren: Pere Balaña Casals, Ramon Briansó Roselló, Anton Roselló Civit i Josep M. Sans Andreu, els quals després de que els representants de Solivella es decantessin per portar a l'acte un esbart dansaire decidiren crear de nou el Ball de Bastons.

Dit i fet, Ramon Briansó, Josep M. Sans i Anton Roselló van pensar com podien organitzar un Ball de Bastons en poc temps, la reunió havia tingut lloc al febrer o març de 1963 i l'acte pensat per l'Acció Catòlica estava previst pel set de juny del mateix any. La primera dificultat era trobar un cap de colla, pensaren amb en Ramon Sanahuja (àlies Torrat) que havia estat un bastoner exemplar i que havia destacat els últims anys i que a la vegada era gendre d'en Josep Bulló, que havia estat cap de colla acabada la Guerra Civil. Parlaren amb ell, i n'obtingueren la negativa inicial d'en Ramon a causa del poc temps que tenia per ensenyar els balls a tota una colla nova i donat que només eren tres, i s'havien de cercar com a mínim cinc persones més. Els tres nois li prometeren buscar la gent necessària, i posar-hi tota la seva voluntat perquè el projecte tirés endavant. El més d'abril començaren els assaigs.

Ramon Sanahuja i Cartaña va voler que, vist com havien acabat les coses amb el *Frente de Juventudes* i el Casal, que el Ball de Bastons de Montblanc fos una entitat digna de la vila i amb continuïtat, per això va anar a trobar a l'alcalde de Montblanc, Josep Gomis Martí, i li va proposar que el Ball de bastons fos de la vila i que al pit hi portessin l'escut de Montblanc, a la vegada que el municipi subvencionés les activitats del que llavors era l'embrió de l'actual grup. L'Ajuntament va accedir-hi.

Ramon Sanahuja va fixar també el vestuari, que fins aleshores havia estat bastant lliure, que es composava de: camisa blanca amb l'escut de Montblanc, pantalons blancs amb betes vermelles i blaves, espartenyas de pagès blaves o vermelles, faixa vermella o blava i una cinteta al coll també blava o vermella. El vermell era pels esquerrers i el blau pels dreters. El flautista portaria els dos colors.

La colla va tirar endavant i estava formada pels següents bastoners:

Cap de colla: Ramon Sanahuja Cartaña.

Flautista: Marcel Mercadé Cartaña.

Centre d'Estudis de la Conca de Barberà

Bastoners:

- Ramon Briansó Roselló
- Joan Iborra Farré
- Francesc Cortés Miró
- Joan M. Carreras Casas
- Anton Roselló Civit
- Francesc Sigró Boqué
- Josep Badia Dolores
- Josep M. Sans Andreu
- Josep Caballé Bové
- Josep Sanahuja Bulló
- Josep M. Piñol Vallverdú
- Pere Balaña Gran.

Finalment, el dia set de juny al monestir de Poblet tingué lloc el «I Aplec de la *Juventud Rural y Agrícola Católica de la Conca de Barberá*». Hi hagué una gran concurrència de joves. A les 10 del matí s'obrí l'acte amb la presentació dels pobles. A les 12 la Santa Missa presidida pel vicari general, després de missa, sardanes per la cobla «La Principal del Llobregat». Dinar de germanor i a la tarda festival folklòric i per acabar l'acte marià. Sens dubte una de les atraccions de la festa fou veure al renovat Ball de Bastons de Montblanc.

Poblet, 7 de juny de 1964. D'esquerra a dreta i de dalt a baix: Josep M. Piñol, Josep M. Sans, Ramon Briansó, Francesc Cortés, Joan Iborra, Francesc Sigró, Josep Gomis, Ramon Sanahuja (*Cap de Colla*), Anton Roselló, Josep Badia, Pere Balaña, Josep Sanahuja, Marcel Mercadé, Joan M. Carreras i Josep M. Caballé.

La setmana següent, divendres dia 12 de juny, festa del Sagrat Cor de Jesús, la colla s'estrenà a Montblanc. Des d'aquell dia mai ha faltat el Ball de Bastons a les celebracions de les Festes Majors, processons de Corpus, Fires, etc. a la vila de Montblanc.

Creixement

El cap de colla, en Ramon Sanahuja, volia un compromís per part del grup, volia que els bastoners sentissin el ball, que ho sentissin com a propi. Per tal de motivar-los organitzà moltes sortides, tant fora com a dins de la Conca de Barberà. Així aconseguí que els bastoners disfrutessin picant i que es forgés entre ells vincles forts d'amistat i companyerisme, coneixent nombrosos indrets de Catalunya en una època en que no hi havia les facilitats que hi ha ara per viatjar.

Per aconseguir que els pobles o ciutats convidessin al Ball de Bastons de Montblanc, en Ramon, va editar el primer fullet propagandístic donant a conèixer la colla i l'envià a gairebé a tots els municipis de Catalunya.

Algunes de les sortides més emblemàtiques van ser: Valls, Sabadell, Granollers, Mataró, Manresa, Balaguer, Barberà de la Conca, Reus, els anys 1966-1967 van actuar fins hi tot a les festes del Pilar de Saragossa, sortint per primera vegada a RTVE durant la retransmissió en directe que es va fer de l'ofrena de flors a la Mare de Déu del Pilar.

L'any 1971 la colla va quedar molt reduïda pel motiu que gran part dels seus integrants marxaven a fer el servei militar obligatori. En Ramon Sanahuja, que temia que tard o d'hora arribaria el moment d'acabar amb aquella colla que havia començat amb l'idea de durar molts anys, ho va comentar a Josep M. Cortès i a Josep Pau Jàvega, i els hi va demanar que busquessin nois joves per a picar. A partir d'aquest moment, la figura del Ramon «Torrat» va entrar en un segon pla, fidel a la idea de continuïtat i persistència que l'havia empès l'any 1964 a posar-se al capdavant d'una colla de bastoners va ser conscient plenament que si el grup havia de seguir endavant ho havia de fer a través de joves. Les bases de funcionament ja estaven assentades. Va seguir sent cap de colla d'una forma més simbòlica que real pel respecte que s'havia guanyat i l'estima que li professaven els bastoners seguiria més enllà de la temporada 1975-1976 quan va decidir deixar-ho definitivament.

En Josep M. Cortès i en Josep Pau Jàvega van aconseguir reunir els suficients bastoners com per consolidar de nou una colla. L'any 1974 s'afegeix com a cap de colla en Joan Serafí Serra Ollé quan en Josep M. havia de marxar a fer el servei militar.

L'any 1975 amb ocasió de la visita a Montblanc del governador militar de la IV Regió Militar féu una ofrena al Ball de Bastons d'una cinta de seda natural brodada amb fil d'or amb la bandera d'Espanya. Els nous caps de colla van decidir que la primera cosa que farien seria un estandard per a l'entitat.

Centre d'Estudis de la Conca de Barberà

El disseny fou de Mn. Josep M. Torrell, professor del col·legi de la Mercè. L'estandard és conegut amb el nom de *banderí*, i fou estrenat el dia 8 de desembre de 1975 al monestir de la Serra. Es va decidir que fos sempre un nen qui portés el banderí, conegut com l'*infant del banderí*. El primer en portar-lo fou Carles Cartañá Miró.

Moment en què el governador militar lliura al Ball de bastons la cinta que serà l'origen del banderí. Drets d'esquerra a dreta: Josep M. Giné, Francesc Foguet (a. Xapal), Ramon Sanahuja (cap de colla), desconegut, Francesc Reyes, desconegut, Joan Farré, Josep M. Cendrós, Josep Pau Jàvega i Xavier Cendrós. Acotxats: Joan Cartañá, Elias Pulido, Joan Jàvega, Xavier Pulido, Joan Serafí Serra i Josep Dalmau (a. Potes)
(Fons Municipal de Montblanc. Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà.)

L'any 1977 la colla es desfà, però la il·lusió, l'empenta i l'esforç dels dos joves caps de colla no defalleix, i al 1978 es presenta la primera colla vint³⁸ de la història del Ball de Bastons, amb un picar exclusiu que els fa únics en el món bastoner. La colla s'estrena a Montblanc el dia 14 de maig de 1978.

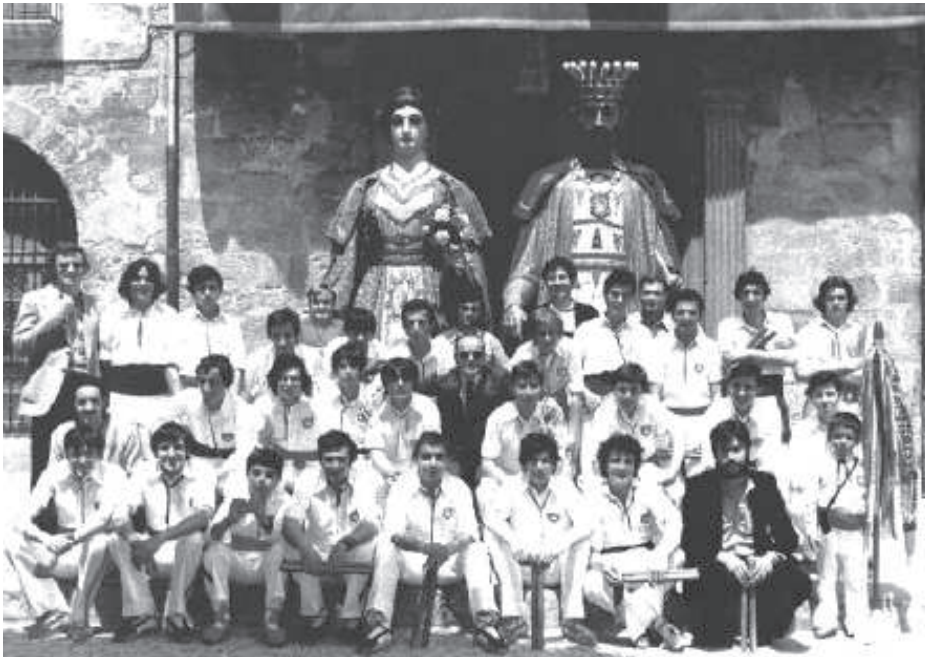
L'escassa diferència d'edat entre els caps de colla i els bastoners fa que l'engranatge funcioni amb molta vitalitat.

Els caps de colla, Joan Serafí Serra i Josep Pau Jàvega, assumiren un paper molt actiu que portaria al Ball de Bastons a una consolidació sense precedents. Algunes de les coses i esdeveniments que portaren a l'entitat a forjar i assentar l'arquitectura del Ball de Bastons que coneixem actualment van ser:

- Es van fer els estatuts formalitzant el Ball de Bastons com a associació sense ànim de lucre.
- Es va construir el monument als bastoners de Montblanc, obra del bastoner i escultor montblanquí Josep Agustí Feliu, que fou el primer erigit a Catalunya.
- Es va organitzar la V Trobada de Bastoners de Catalunya
- Es va començar la recuperació de balls i melodies que antigament havien format part del repertori del Ball de Bastons, fet que implicava una tasca laboriosa i minuciosa d'anar preguntant a vells bastoners. Alguns balls van patir algunes modificacions davant la impossibilitat de recordar-los amb exactitud. Alguns dels balls recuperats foren: *La Diana*, *El Rossinyol*, *El Vilasalva*, un dels balls més bonics, *La Rabiosa* i *L'Indiot*, una sardana popular de la Seu d'Urgell adaptada pel cap de colla Josep Pau Jàvega, el qual en va incorporar de nous com: *El Pagès*, adaptant *La Xupina*, que és una música popular de València, *Els Tres Tambors*, i un ball especial, en honor d'un bastoner que sentia passió pel ball de bastons, en Frederic Griñó, que va perdre la vida en un accident, el ball es va titular *El Pasqualer*, en referència al renom familiar. La majoria dels balls creats *ex-novo*, a excepció del *Pagès*, era concebuda primer la melodia, i sobre ella es col·locaven els cops. Totes les músiques dels balls que es piquen actualment o que s'han picat a Montblanc foren anotades al *Quadern del Ball de bastons de Montblanc* per Josep Jàvega amb la finalitat que quedés constància escrita de tot el repertori.
- Es van organitzar diferents Crits de Germanor que aplegaven bastoners de totes les generacions i es van fer múltiples *Tombs a la Muralla*, el primer dels quals data de 1978. El Tomb a la muralla consisteix en donar la volta al recinte emmurallat de Montblanc picant la *Marxa dels Soldats*, sense parar.
- Es va incorporar el Ball de bastons a la Coordinadora de Bastoners de Catalunya, sent l'entitat poble fundador juntament amb les colles de Castellar del Vallès, Sallent, Vilanova i la Geltrú, Vallgorguina, Masquefa, i l'Arboç. La Coordinadora creada l'any 1985 era una institució que pretenia aplegar les diferents colles bastoneres del nostre país per tal de coordinar, organitzar i promoure el folklore popular català, especialment els balls de bastons. Fou escollit president de la institució el montblanquí Joan Serafí Serra. Actualment la Coordinadora aplega a 54 colles d'arreu del territori català.
- Es va aconseguir un local propi, més ben dit dos : un per als assaigs i l'altre com a local social, la Torre del Portal de Bové. Fins llavors les diferents colles bastoneres havien recorregut gran quantitat d'edificis de titularitat municipal com per exemple

Centre d'Estudis de la Conca de Barberà

l'Antic Hospital de Santa Magdalena, el pati del col·legi de les Monges Velles, el col·legi Les Muralles, i un local situat a la Muralla, prop del Portal de Santa Anna, antic taller d'alabastres.
 -Van participar des del primer moment a la Setmana Medieval amb un ball molt semblant al Ball de Pastorets on els bastoners piquen entre ells amb uns pals llargs i al terra. El ball finalitza amb l'alçament del component més petit o menys pesat de la colla a sobre els bastons. Aquest ball amb reminiscències medievals el van titular d'*En Pep Moliner*. Com era recurrent en la creació de nous balls la melodia fou composta per Josep Pau Jàvega i els moviments amb els pals entre tots els bastoners.
 -Es va homenatjar a Ramon Sanahuja nomenant-lo mestre bastoner.

Primera colla de 20, 14 de maig de 1978. Drets d'esquerra a dreta: Josep Pau Jàvega, (cap de colla), Ismael Porta, Josep Aneas, Xavier Palau, Joan Roca (geganter), Albert Dalmau, Josep Ardila, Ramon Torrent (a. Pelut, geganter) Manel Font, Josep M. Sans (geganter) Marius Plans, Ramon Balcells (a. Botifarro, geganter) Joan Cendra, Jordi Ollé i Jordi Vivas. Acotxats: Josep Sanahuja (a. Zi, Cap de Colla), Ramon Solanes, Ramon de Domingo, Josep M. Sans, Josep Pallisó, Ramon Sanahuja, (mestre), Gabriel Foguet, Josep M. Roca, Josep Torrellas, Miquel Estudillo. asseguts: Ramon Requesens, Sebastià Requesens, Carles Cartaña, Joan Jàvega, Genís Roselló, Josep A. Bernad, Ignasi Vivas, Joan Serafí Serra (cap de colla) i el nen del banderí Salvador Sans.

Mentre es portaven a terme totes aquestes activitats de consolidació les sortides van ser constants contribuint a la visibilització del Ball de Bastons de Montblanc. Hi havia caps de setmana que es va arribar a actuar el divendres, el dissabte i el diumenge en llocs diferents. Les sortides més emblemàtiques que es van realitzar foren: Madrid, Pamplona, Perpinyà, Montblanc d'Occitània, entre altres, arribant també a actuar a nombrosos llocs de Catalunya. La visibilitat de l'entitat arribà a tal extrem que actuaren durant el Mundial de Futbol de 1982 i durant les Olimpíades de Barcelona de 1992, aquesta vegada a l'Estadi Olímpic.

L'any 1979 es va decidir crear una colla infantil per tal de formar nous bastoners des de la base i garantir-ne la continuïtat. La colla infantil la va ensenyar Josep Sanahuja Solanes (àlies Zi) amb l'ajuda de Francesc Reyes Robles, ambdós ex bastoners. Van debutar per les fires de Sant Maties de l'any 1979.

Primera colla infantil. Festa Major 1979.

(Fons: Joan Santacana. Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà)

Drets d'esquerra a dreta: Caps de colla: Josep Sanahuja Solanes (a. Zi) i Francesc Reyes Robles. Drets: Francesc Batlle, Joan Mogas, Carles Torrellas, Jordi Viñas, Joan Ramon Dulcet, Josep Lluís Martínez, Marià Andreu, Joan Carles Roselló, Jordi Hurtado, Josep M. Torruella, Miquel Canela, Francesc Benet, Josep Cardona. Acotxats: Xavi Martí, Albert Sanahuja, Jordi Pallisó, Maties Martí, Jordi Foguet, Pere Vicenç Bordell, Josep Roselló, Carles Civit, Jaume Viñas, Marc València, Ivan Cortès.

El futur.

L'entitat continuà creixent fins a l'actualitat, que s'ha arribat a picar amb colla de 32 bastoners.

A començaments dels anys noranta del segle passat s'incorporà com a cap de colla en Joan Jàvega, el qual havia estat bastoner. L'any 1996 dimiteix com a cap de colla en Josep P. Jàvega i l'any 2007 en Joan Serafi Serra, havent estat durant 28 i 33 anys respectivament a l'entitat, tancant-se una època i començant-ne una altra: l'actual. Nous caps de colla s'incorporen a l'entitat, Josep Ardila i el Josep Aneas, que conjuntament amb el Joan Jàvega constitueixen els caps de colla de l'actual Ball de Bastons de Montblanc.

La Setmana Medieval de la Llegendà de Sant Jordi, la seva popularitat i àmplia acceptació, ha canviat molts aspectes de la nostra vila. Un d'ells, tot i que indirectament, ha estat el ball de bastons. Amb la incorporació de Joan Jàvega com a cap de colla s'impulsà la idea de fer una taverna per les Festes de Sant Jordi amb la finalitat d'augmentar la capacitat econòmica de l'entitat. La cosa va tirar endavant i la Taverna del Drac, instal·lada a la plaça de Catalunya, fou una realitat.

L'adaptació del Ball de Bastons de Montblanc als canvis que comportà per primera vegada a la història de l'entitat realitzar sortides que van més enllà del territori estatal de forma més o menys continuada, com per exemple a Bòsnia, Alemanya, Portugal, i la més emblemàtica, la Xina, donant a conèixer aquell «folklore de segona», del què parlàvem al principi, arreu d'un món cada vegada més local i més global.

Canvis que també s'han notat en la forma d'organitzar-se; les decisions que es prenen no recauen en exclusiva com hem vist anteriorment en el cap o caps de colla, sinó que es prenen conjuntament entre tots els bastoners.

El Ball de bastons de Montblanc, és avui una de les associacions més grans de la vila i un dels balls de bastons amb més entitat de Catalunya.

Un esplèndid futur s'augura pel Ball de Bastons quedant ja molt lluny en el temps aquells vuit amics que per la Festa Major picaven a la Plaça, i després passaven per les cases dient «què hi ha res pel ball de bastons?»

EN UN TANCAR I OBRIR D'ULLS

de Francesc Reyes Robles.

El color blanc, vermell, blau,	l'espardenya descordada,
la força del braç,	l'estisora ben feta,
el cop del bastó,	l'esmorzar de les matines,
el bastó trencat,	la festa a la plaça,
la camisa tacada,	el so de la flauta,
la ferida al dit,	la fi del ball,
el cor fort d'esperit	el picar de mans de la gent,
l'escut al pit,	els colors del banderí,
el salt del Pericó,	i els colors de les paraules.
la faixa deslligada,	

Bibliografia :

- .- Historia del Casal Montblanquí. Josep M. Porta Balañà. Montblanc 1997.
- .- <http://www.bastoners.info/category/10/96>

Notes

- 1.- La Festa Major de Montblanc es va celebrar el mes de maig fins l'any 1932 que es va passar al 8 de setembre.
- 2.- *Diario de Tarragona* n. 132 p. 1
- 3.- Hem normalitzat la grafia dels cognoms.
- 4.- ACCB. Fons Municipal de Montblanc, registre 871 sèrie correspondència (1872). Fons Municipal Montblanc. Signatura 1.7 Capsa 31.
- 5.- Entrevista personal amb Josep Solanes i Griñó i Miquel Civit Llord.
- 6.- *La Opinión* n. p. 2.
- 7.- Dietari Personal de Josep Roselló Pomés p. 12 i 13. Arxiu Particular Josep Jàvega Bulló.
- 8.- *La Conca de Barberà*. núm. 10 p. 3
- 9.- *La Conca de Barberà* núm. 58 p.4
- 10.- *La Conca de Barberà* núm. 228 p. 1
- 11.- *Gazeta de la Conca* núm. 8 p. 2 i 3 i *Gazeta de la Conca* n. 9 p. 3
- 12.- *Gazeta de la Conca* núm. 60 p. 3
- 13.- *Gazeta de la Conca* núm. 91 p. 3
- 14.- *La Nova Conca* núm. 113 p., 5.
- 15.- *Estel Marià* (Valls), (6 de febrer de 1922).
- 16.- *Aires de la Conca* núm. 50 p. 9
- 17.- *Aires de la Conca* núm. 54 p. 6
- 18.- Probablement tocat per Gumersind Maseres.
- 19.- Dirigit per Gumersind Maseres.
- 20.- Diari *El Pueblo* núm. 12.251 p. 2.
- 21.- *Aires de la Conca*, núm. 56 p. 6 i 57 p. 5
- 22.- *Aires de la Conca* núm. 112 p. 8.
- 23.- *Aires de la Conca* núm. 252 p. 5, 6 i 8. núm. 257 p. 9. núm. 269 p. 8.
- 24.- *Boletín Montblanc* núm. 2 p. 10.
- 25.- *Boletín Montblanc* núm. 4 p. 5
- 26.- *Boletín Montblanc* núm. 58 p. 3 i n. 63 p. 6
- 27.- *Boletín Montblanc* núm. 62 p. 3.
- 28.- *Boletín Montblanc* núm. 66 p. 5.
- 29.- *Boletín Montblanc* núm. 67 p. 8 i n. 72 p. 8.
- 30.- *Boletín Montblanc* núm. 73 p. 10
- 31.- *Revista Poblet* núm. (22 juny 2011).